

BÓDIG MÁTYÁS – ZŐDI ZSOLT (SZERK.): A JOGTUDOMÁNY HELYE,
SZEREPE ÉS HASZNA (BUDAPEST: MTA TK JTI – OPTEN 2016) 267.

„A jogtudományi alapozó munka elmaradása hátrányosan érinti a jogalkotást.” (11. o.)

„A jogtudomány módszertani kérdései iránt fokozódó érdeklődés nyilvánul meg Magyarországon.” (9. o.) Ezzel a tételmonddal kezdődik a Bódig–Zödi szerkesztőpáros kötete, s mi sem bizonyítja jobban az állítás helyességét, mint az, hogy sorra jelennek meg magyar nyelven a társadalomtudományi kutatásmódszertani kérdésekkel foglalkozó kiadványok, még ha a kifejezetten jogtudományi kutatásmódszerrel foglalkozó munkák meglehetősen alul reprezentáltak is a könyvpiacra. Bár a szerkesztők jelzik, hogy többek között Jakab András és Menyhárd Attila *A jogtudomány*¹ (2015) című kötete is ösztönzőleg hatott munkájukra, látnunk kell, hogy az eddig a jogtudomány területén belül megtúrt mostohagyereknek tekintett jogtudományi kutatásmódszertan, ha nem is vetkőzte még le „rút kiskacsa” mivoltát, már kibontakozóban van.

Míg a szociológia területén a kutatásmódszertan fontossága már a tudományág önállósodása óta evidencia, addig a jogtudomány területén a szakmai közvélemény még mindig megosztott abban a kérdésben, hogy tudományos munkák, szakdolgozatok integráns részét képezze-e egy rövid összefoglaló arról, hogy milyen módszereket és miért alkalmazott a kutató, illetve milyen indokkal vetett el egyes metódusokat vagy paradigmákat. Legutóbbi írásomban Rezsőházy Rudolf: *Bevezetés a társadalomtudományok módszertanába* című munkájának érdemeit méltattam,² kiemelve, hogy olyan hiánypótló munkáról van szó, amely helyet kér magának Earl Babbie *A társadalomtudományi kutatás módszertana*³ című munkája és Umberto

¹ JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jogtudomány* (Budapest: HVG-ORAC 2015).

² SPINDLER Zsolt: „Rezsőházy Rudolf: Bevezetés a társadalomtudományi kutatás módszertanába (Budapest: Typotext 2016) 116.” *Állam- és Jogtudomány* 2017/1. 137–141.

³ EARL BABBIE: *A társadalomtudományi kutatás módszertana* (Budapest: Balassi 1995).

Eco *Hogyan írjunk szakdolgozatot?*⁴ című olvasmányos kézikönyve mellett. A fent említett munkák mindegyike alkalmas arra, hogy jogtudományi kutatások során segítségünkre legyen, *A jogtudomány helye, szerepe és haszna* című munka azonban deklaráltan tudományódszertani és tudományelméleti írásokat tartalmaz, olyan tudományelméleti írásokat, amelyek egyszerre mind a jogtudomány módszertanának helyét is igyekeznek meghatározni a sokszor kevésbé támogató környezetben. Számos konferenciakötet hiányossága, hogy megmarad az előadások puszta közlésénél, nem igyekezik azokat egységes gondolati síkra felfűzni, egységes keretben kezelni. A Bódig–Zódi szerkesztőpáros könyve sem mentes minden tekintetben ettől a problémától: a vitapozíciók bemutatása egyben azt is jelenti, hogy azok a formai és tematikai kereteket is „kinővik”, továbbgondolásra, további gondolkodásra készítetik az olvasót.

Pozíció. A jogtudomány pozíciójának meghatározása, interdiszciplináris kapcsolatrendszerének feltérképezése eleve viták tárgyát képezi. Bár határozottan elválik a természettudományoktól, társadalmi és humántudományos (bölcészettudományi) karaktere és dogmatikus jellege egyszerre érzékelhető. A kötet szerzői közül Pokol Béla a társadalomtudományi jelleget, Szabó Miklós és Bódig Mátyás a dogmatikai jellemzőket hangsúlyozza. A második fejezet tanulmányai – amelyek Sólyom Péter, Balázs István, Elek Balázs munkái – is érintik a jogdogmatikai rendszeralkotás problematikáját, míg Tóth J. Zoltán és Zódi Zsolt írásai a jogtudomány joggyakorlatra gyakorolt hatását elemzik, Schweitzer Gábor és Bató Szilvia pedig jogtörténeti reflexiókat oszt meg az olvasóval.

Tárgy. A tárgy meghatározásánál ugyanez a kettősség (a szerzőket illetően: hármaság) érzékelhető: a dogmatikai megközelítés a jogi elvekre koncentrál, az úgynevezett „tisztá jogra”, amely zárt logikai rendszerként funkcionál, és kétségtelenül növeli a stabilitást és jobbiztonságot, még ha ez a flexibilitás, az élet változó viszonyaihoz történő alkalmazkodás rovására történhet is. A társadalomtudományi megközelítés a jogot természetszerűen társadalmi összefüggéseiben vizsgálja. Természetesen egyértelmű, fekete-fehér viszonyrendszer itt sem létezik, s a könyv szerzői általában véve egyetértenek abban, hogy a dogmatikai rendszeralkotás éppúgy feladata a jogtudománynak, mint az élet valós jelenségeire történő adekvát reflexió.

A következő probléma, amely markánsan megjelenik a kötetben, a leíró jog és a követelménytámasztó jog között fennálló feszültség elemzése és értékelése, valamint a jogtudomány és a joggyakorlat kapcsolata, egymásra gyakorolt hatása, az a körfolyamat, amelynek során a jogtudomány megállapításai beépülnek a joggyakorlatba, majd a joggyakorlatban megjelenő problémák olyan kérdéseket generálnak, amelyek tudományos igényű válaszokat követelnek. Az interdiszciplináris megközelítés, amely jogelméleti, jogtörténeti szempontokat is figyelembe vesz mindenképpen komplex, összetett képet tud adni erről a területről, de a jogantropológiai megközelítések hiánya még ma is érzékelhető. A recenzió szerzőjének határozott véleménye, hogy ugyanúgy, ahogyan a kutatómódszertan általában véve,

⁴ Umberto Eco: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* (Budapest: Kairosz 1996).

illetve specifikusan a jogtudományi kutatómódszertan is „mostohagyerek”, úgy a meglehetősen erős jogelmélet, jogdogmatika, jogfilozófia, jogtörténet, jogszociológia mellett hazánkban a jogantropológia is hasonló helyzetben van, s ez sajnos az egyébként minden téren igényesen szerkesztett kötetben is tapasztalható. Én magam – és hangsúlyozom, ez csak szubjektív érzés – nagyon szívesen olvastam volna egy-kettő jogantropológiai megközelítésből írott tanulmányt a jogtudományról. Bár a jogtörténet, jogszociológia és a jogantropológia olyan tudományterületek, amelyek között viszonylag sok átfedés tapasztalható, a jogszociológiai és jogtörténeti írások mellett a kifejezetten jogantropológiai írások száma érzésem szerint kevés a magyar jogi irodalomban.⁵

Viszony. A jogtudomány és a joggyakorlat viszonya kapcsán tovább szélesedik a fent vázolt összefüggésrendszer, hiszen a jogalkotás politikai folyamata nagyban befolyásolja a jogtudományi műhelyek munkáját. A szerkesztők felteszik a kérdést: szükséges-e egyáltalán, hogy a jogtudomány fokozza befolyását a jogalkotásra? A válasz egyértelműen igen, hiszen ennek elmaradása azzal jár, hogy a jogszabály nem lesz hosszú életű, módosításokra szorul, ami a jogbiztonság szempontjából kontraproduktív, az adott – nem kellően előkészített – jogszabály ugyanis nem válik a teljes joganyag (legyen szó akár nemzeti szintű, akár valamilyen szövetségi vagy szupranacionális rendszeren belül elkészült jogszabályról) koherens részévé, illetve már maga a jogszabályalkotás előkészülete is feltételezi az összefüggések ismeretét, a tudományos megalapozottságot.

A kötet tematikája négy nagy területet ölel fel. Az első, elméleti kérdésekkel foglalkozó fejezet négy tanulmányt tartalmaz. A második fejezet a jogágak és a jogtudomány kapcsolatát vizsgálja, hogyan viszonyulnak a részek az egészhez. A harmadik fejezet tudománytörténeti és jogtörténeti reflexiókat tartalmaz, a negyedik fejezet pedig azzal a korábban is említett viszonyrendszerrel foglalkozik, amely a jogtudomány és a joggyakorlat között áll fenn.

Az elméleti alapok taglalása során Szabó Miklós széles történelmi távlatokban igyekszik bizonyítani a jog dogmatikai természetét; egészen az ókori görögöktől Gaiuson, majd Christopher St. Germainen, John Austinon át Ronald Dworkinig hoz példákat (37–46. o.), s arra a következtetésre jut, hogy a jog „magával és magában hordja önreflexióját” a jogelmélet, jogtudomány, jogdogmatika és a joggyakorlat formájában (49. o.). Pokol Béla is évszázadokon átívelő, komplex képet kíván adni a jogtudomány társadalomtudományá válásának folyamatáról, Jhering, majd Eugen Erlich és Max Weber elméleteit véve górcső alá (60–71. o.), s konstruktív, gyakorlati *pro domo* javaslattal is él a jog oktatásával kapcsolatban, amikor úgy fogalmaz, hogy a jogtudományi ágak komplexebbé válásával felvetődik annak kérdése, vajon mi tartozzon bele a jogászai alapképzésbe? Véleménye szerint a bonyolult és sok szálon futó elemzések nehezen illeszthetők bele a jogi alapképzés keretei közé, azoknak sokkal inkább lenne helyük a mesterképzés, vagy a doktori képzés folyamatában (73. o.). Varga Csaba markáns véleményt fogalmaz meg, amikor a

⁵ Kivételként lásd H. SZILÁGYI István: *A jogi antropológia főbb irányai* (Budapest: Osiris 2000) és H. SZILÁGYI István (szerk.): *Jog és antropológia* (Budapest: Szent István Társulat 2005).

jogtudományt egészen szűken értelmezve azt írja, hogy „a nemzeti vagy nemzetközi jogrend mint olyan, beleértve a törvényhozást/jogalkotást, jogi döntést/joggyakorlatot, ügyek joggá, vagy jogi ügyé transzformálását [...] nem tárgya a jogtudománynak” (84. o.). Bódig Máttyás a jogtudomány helyét igyekszik meghatározni brit jogtudományi módszertani vitákra támaszkodva, három koncepciót is bemutatva írásában. Bódig számomra legfontosabb megállapítása az, hogy jogtudomány végső soron a „társadalmi gyakorlatokban való kompetens részvétel egyik aspektusára összpontosítja erőfeszítését” (109. o.), ebből a szempontból tehát a jogdogmatika művelése is gyakorlati haszonra törekszik.

A második fejezet kezdő írása Sólyom Péteré, aki kifejezetten a közjogtudományra koncentrál, és felhívja a figyelmet a politikai erkölcs nélkülözhetetlen szerepére (131. o.). Balázs István a közigazgatási jogtudomány szemszögéből közelíti meg az átfogó, a jogtudomány helyével és szerepével foglalkozó témát, és jelzi, hogy a közigazgatási jogtudomány jelenleg érzékelhető marginalizálódása ahhoz vezetett, hogy egyes új intézmények „kellő alapok kidolgozása és a nemzetközi minták elemzése nélkül kerültek megalkotásra” (151. o.). Elek Balázs komplex problémát választott, amikor a jogirodalom, a jogtudomány, és a büntető ítélkezés összefüggéseit igyekszik megvilágítani és kissé eltávolodva, stratégiai szempontokat figyelembe véve felhívja a figyelmet arra, hogy a „jogtudomány sosem lehet öncélú, annak végső célja minden esetben a társadalmi viszonyok szabályozásához, megértéséhez kapcsolódik” (177. o.).

A tudománytörténettel és jogtörténettel foglalkozó fejezet Schweitzer Gábornak Molnár Kálmán alkotmányjogász „lelki alkatával” foglalkozó tanulmányával kezdődik, és az írástudók felelősségének kérdését feszegeti. Bató Szilvia érdekes témát vet fel, amikor a bűnösség megítélésének kérdését taglalja egy olyan korban, amikor még nem létezett kodifikált büntetőjog. A roppant alapos kutatói háttéranyaggal készült tanulmány a saját formai kereteit feszegeti, ez a téma akár egy önálló kötetet is megérdemelne, olvasmányos, kifejezetten izgalmas írás, ami valljuk be, nem mindig mondható el tudományos munkákról.

A negyedik, jogtudománnyal és joggyakorlattal foglalkozó fejezetben Tóth J. Zoltán a magyar felsőbbbíróságok gyakorlatát elemzi dogmatikai és jogirodalmi szempontok szerint. A különböző értelmezési rendszereket pontosan, alaposan vezeti végig, alkategóriákat is figyelembe véve. Zódi Zsolt tanulmánya pedig tovább szövi a jogirodalmi és bírósági ítéletekhez kapcsolódó témát, statisztikai módszereket is alkalmazva mutat rá összefüggésekre. A számszaki elemzés vészcsengőt szolgált meg az olvasóban, hiszen kimutatásra kerül, hogy a magyar bírósági ítéletekben a jogirodalmi hivatkozások száma elenyésző, míg a „népi dogmatikaként” aposztrofált, sem jogszabályi, sem kifejezetten jogirodalmi forrással nem rendelkező, mégis jogi érvenként jelentkező hivatkozások száma jelentős (256. o.).

Amennyiben egy könyvismertető megtűr némi személyeskedést, számomra a legérdekesebb tanulmány Pokol Béla, Bató Szilvia és Zódi Zsolt munkája volt. A teljes kötet érdeme az alapos elméleti megalapozottság, azonban meg kell jegyeznünk, hogy a kutatás módszertanát nem gyakorlati, hanem elméleti szemszögéből vizsgálja. Olvasótábora nagy valószínűséggel egészen szűk szakmai körre korlátozódik,

nyelvezete és tematikája alapján is már végzett jogászoknak, kutatóknak, egyetemi oktatóknak, doktori képzésben résztvevőknek szól inkább, mint joghallgatóknak, vagy a jogot a legszűkebben, gyakorlati szempontok alapján használó közönségnek.

*Spindler Zsolt**

* Doktorandusz, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 9026 Győr, Áldozat u. 12.
E-mail: zsoltspindler@yahoo.com.